

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УКРАЇНІ

Томіліна Ю.Є.

*Херсонський державний університет,
старший викладач кафедри історії та
теорії права і держави*

Сьогодні не викликає сумніву, що демократія є найзатребуванішою формою політичного режиму суспільства. Вона надає більше свободи народу та окремим індивідуумам, ніж будь-яка інша система врядування. Демократія передбачає не тільки можливість кожному члену суспільства безпосередньо брати участь у прийнятті політичних рішень, впливати на владу, але й кожен громадянин стає своєрідним показником рівня демократії у своїй країні.

Сучасні тенденції розвитку України як демократичної держави актуалізували проблему виховання громадян, формування в них активної життєвої позиції. Адже історія доводить, що майбутнє кожної держави залежить від того, наскільки вона зможе забезпечити виховання духовно зрілих, соціально-активних громадян.

У такому контексті вимагає розгляду питання, а якими ж мають бути знання та вміння громадян для утвердження такого типу суспільства та успішної самореалізації в ньому, тобто питання громадянської культури та громадянської компетентності. Компетентність відображає внутрішній бік діяльності суб'єкта, виявляється в успішно реалізованій у діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. За словами О. Пометун, одним з найважливіших завдань сучасного виховання є формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих та соціальних інтересів [1]. У державній Концепції громадянського виховання сказано, що визначальною рисою такої людини має бути громадянськість, а «громадянське виховання – це процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині

можливість відчувати себе морально, соціально, політико, юридично дієздатною та захищеною». Громадянськість – це готовність людини реалізувати свої права та обов'язки, поважати права і свободи інших громадян, розуміти відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки. Очевидно, що таке розуміння громадянськості дозволяє визначити її як психологічну рису, характеристику особистості. Проявом сформованої громадянськості особистості виступає її громадянська компетентність.

Громадянську компетентність можна визначити через:

- Здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя;
- Вміння застосовувати процедури й технології захисту власних прав і свобод;
- Свідоме виконання громадянських обов'язків;
- Робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних та колективних рішень з урахуванням інтересів окремих громадян, груп та суспільства в цілому;
- Наслідування загальнолюдських цінностей, використання способів і моделей поведінки, що відповідають чинному законодавству України;
- Готовність до ефективної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування;
- Здатність нести відповідальність;
- Толерантність та ін.

Визначення громадянських компетентностей є тільки першим питанням для вирішення проблем становлення гідних представників демократичного суспільства. Не менш актуальним видається питання про можливі шляхи формування зазначених компетентностей. Основним фактором становлення, формування і розвитку громадянських компетентностей як соціального явища виступає громадянське суспільство, характер і стан його зрілості, модель його взаємодії з державою в певних національно-державних умовах. Сучасний розвиток суспільства не мислиться без розвинутого і зрілого громадянського потенціалу, без формування громадянські відповідальної і компетентної

особистості, яке відбувається паралельно з демократизацією суспільного життя і становленням інститутів громадянського суспільства [6]. Тут необхідно враховувати кілька факторів: цілеспрямовану політику влади (як центральної так і місцевої) та залучення до цього процесу широких кіл громадськості.

Громадянське виховання – це всеохоплююча категорія, важливе місце у ньому посідає освітня складова, у вигляді громадянської освіти, яка доповнюється й розширюється вихованням у дусі громадянськості, що передбачає розвиток в особистості здатності усвідомлювати провідні моральні цінності. Сухомлинський В.О. справжню громадянськість бачив у моральній відповідальності за все, що робиться на рідній землі: непримиренність до недоліків, гаряче прагнення боротися за розквіт, велич і могутність Вітчизни [2]. Громадянська освіта молодого покоління у всіх країнах є предметом інтересу державних структур, громадських діячів і організацій, фахівців у галузі освіти. Результатом її має стати сформованість у молоді громадянської компетентності як здатності людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права і обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства [5].

Для реалізації громадянського виховання важливо забезпечити поєднання громадянських знань та вмінь, досвід соціально-політичного життя, громадянські якості, усвідомлення демократичних норм та установок поведінки.

Сьогодні в багатьох європейських країнах до змісту освіти внесено зміни, спричинені обґрунтуванням необхідності визначення, відбору та ґрунтовної ідентифікації набору компетентностей, які є найважливішими, найбільш інтегрованими, ключовими. Українська освіта тільки починає оперувати поняттям компетентності в тому сенсі, який пропонують європейські країни. Це цілеспрямований процес залучення світового досвіду та створення національної моделі громадянської освіти. Під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно

від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності [5].

Отже, при формуванні змісту громадянської освіти необхідно дотримуватись:

- особистісно зорієнтованого підходу, за якого у центрі навчально-виховного процесу стоять інтереси особи. За таких умов центральною ідеєю громадянської освіти є поняття невідчужуваних прав людини, а зміст її спрямовується на виховання громадянина демократичного суспільства, патріота України, що прагне вільного вибору і будує свою діяльність на основі визнання абсолютної цінності прав людини. Особистісно зорієнтований підхід за формування змісту громадянської освіти передбачає врахування вікових особливостей учнів, розробку кожного конкретного етапу навчання за віковою вертикаллю у взаємопов'язаному контексті всього навчального процесу;

- діяльнісного підходу, який визначає спрямування змісту громадянської освіти на розвиток уявлень і вмінь, що сприяють успішній соціальній активності особистості. Цей підхід реалізується шляхом створення узагальнюючих ситуацій, в яких апробуються на практиці засвоєні громадянські цінності. Реалізація цього підходу здійснюється шляхом викладення глобальних проблем посередництвом локальних на основі позитивного досвіду участі учнів в окремих громадянських акціях, проектах тощо;

- конкретно-історичного підходу, який вимагає розглядати навчальний зміст в цілому, як історичну категорію, своєрідну модель конкретних вимог суспільства щодо підготовки молоді до життя та діяльності в даному суспільстві на певному етапі його розвитку. Конкретно-історичний підхід спрямовує зміст громадянської освіти на вирішення найбільш актуальних для даного етапу розвитку українського суспільства завдань.

Список використаних джерел:

1. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. - // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. -№23. - С.18 -20.

2. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В.А. Сухомлинский. – 2,е изд. – К.: Рад. шк., 1987. – 336 с.

3. Енциклопедія державного управління: у 8 томах/ Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011.: Том 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В.М. Князєв (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с.

4. Концепція громадянського виховання. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 2000 – №22. – С. 7-20.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. –112 с/

6. Степаненко В. Громадянське суспільство в Україні: проблеми інституціоналізації / В.Степаненко // Соціальні виміри суспільства. – Вип. 7. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2004. – С. 320–341.